ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ԵՒ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

"ԱՀԱ՛ ԵՍ ՁԵԶԻ ՄԵԾ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒ ՏԱՄ"։ ՂՈՒԿ. Բ. 10։

ՀԱՏՈՐ 10։ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2, 1857։ ԹԻՒ 77։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ճշմարտութեան վրայ սէր։ — Առանձնական աղօթք։ — Սիրտին փուշերը։ — Մայրերուն համար. Սորվեցընելն ու կրթելը։ — Տղայոց համար. Խօսք մը պզտիկ տղոցը։ — Մասիսն ու Էմիրգայի Միսիօնարները։ — Կրօնական լուրեր։ — Ծանուցումն։ — Նոր գիւտ. Տօքթօր Սերովբէեան ու Օսմանեան գայիմէները։ — Քաղաքական լուրեր։

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՍԷՐ

Ճշմարտութեան վրայ՝ բուն իսկ իր աղէկութեանը համար անձնուէր սէր ունենալը վկայութիւն մըն է թէ Ճշմարտութեան Հոգին սիրտին մէջը ներկայ է: Ասիկայ բովանդակ գիտութիւններուն տէրը ըլլալու ջանք ընել ըսել չէ, ինչու որ ան բանը անկարելի է որ և իցէ մարդու համար, հապա տեղեկութիւն ունենալ փնտռած բոլոր նիւթերնուս մէջը ըրած ամէն քննութիւններնուս նպատակը՝ պարզ ճշմարտութիւնը ըլլալու է: Ասիկայ մեր արդէն հաւատացած բաներնուս վրայ տարակոյս ձգել ըսել չէ, ոչ ալ մեր հիմա չընդունած որ և իցէ բանը ընդունիլ: Ասոնց մէկը Սկեպտիկեանութիւն է, միւսը դիւրահաւատութիւն: Սկեպտիկեանը բաւական վկայութիւնով ալ չհաւատար. դիւրահաւատը անանկ վկայութիւնով կը հաւատայ որ բաւական չէ: Ճշմարտութիւնը եռանդուն սիրողը ո՛չ Սկեպտիկեան է, ոչ ալ դիւրահաւատ: Անիկայ կը փնտռէ, առանց բաւական պատճառի գոհ չըլլար, բայց անիկայ գտնալէն ետքը՝ ալ աւելին չփնտռեր: Առանց վկայութեան հաւատալը՝ ճշմարտութեան վրայ սէր ունենալ չըցուցըներ, սանկ ալ գոհացուցիչ վկայութիւն կենալէն ետքը չհաւատալը միօրինակ սխալ է: Այսպէս՝ մեր ծնողքը Քրիստոնեայ գտնուելովնին, ապահով ճամբայ մըն է՝ մենք մեզի խորհելու դեռ շատ պզտիկ եղած ատեննիս անոնց հաւատքովը երթալը. բայց երբոր կը մեծնանք, ու խորհելու և քննելու կարող կ՚ըլլանք, ալ ան ատենը բաւական չգար: Ու մէկու մը՝ միայն իր ծնողացն ու իր բարեկամներուն հաւատալէն զատ Քրիստոնէութեան վրայ ալ ուրիշ ապացոյց չգիտնալը, իր ունեցած յոյսին պատճառը ցուցունելու կարող չըլլալը, առանց հաւատքի ապրիլ է. ինչու որ հաւատքի մը վրայ կենալու համար՝ աղէկ ու բաւական պատճառներ ըլլալու են. հապա թէ չէ՝ Հեթանոսութիւնն ալ ճիշդ Քրիստոնէութեան պէս հաւատալու արժան կ՚ըլլար: Սանկ ալ մեր բռնած կամ մերժած վարդապետութիւններուն ամէն դրութեանը նկատմամբ՝ մենք պէտք է որ հաւատալու կամ մերժելու համար պատճառ մը ունենանք — դատողութիւն մը ընելու համար բաւական պատճառներ ըլլալու են, հապա թէ չէ՝ մոլորութեան դէմ մեր բոլոր պարծենցած ատելութիւնը՝ կեղծաւորութիւն է, ճշմարտութեան վրայ բոլոր մեր պարծենցած սէրն ալ՝ լոկ դիւրահաւատութիւն:

Ճշմարտութեան Հոգիէն առաջնորդուած սիրտին մէջը որ և իցէ կերպ մոլորութեան դէմ ան հաշտելի թշնամութիւն մը ըլլալու է, ու հետևապէս մոլորութեան դէմ անտարբերութիւն ըսուած բան ըլլալու չէ: Ճշմարտութիւն սիրողը սա հաւատքին մէջ հաստատուն կ՚ըլլայ միայն թէ իր գաղափարները բացարձակ շիտակ, ու հակառակ գաղափարները բացարձակ սխալ են: Անիկայ ունի պատճառ ասանկ հաստատուն ըլլալուն. ինչու որ իր գաղափարները մտացածին խորհուրդներու վրայ հիմնուած չեն, ո՛չ նախապաշարման, ոչ ալ ուրիշներուն թելադրութեանը, հապա զգաստ՝ անկեղծ ու աղօթքով քննութիւն ընելու վրայ: Սանկ մէկը իր յաղթահարութիւնները ողջամիտ փաստաբանութեան փորձին բերելէն չվախնար: Ոչ ալ անիկայ պիտի ըսէ թէ, «Իմ գաղափարներս շիտակ ըլլան կամ սխալ, ինծի բաւական աղէկ են. թէ որ մոլորութեան մէջ ալ ըլլամ, համոզուիլ չեմ փնտռեր, ունեցած գաղափարներովս կատարեալ գոհ եմ, աւելին չեմ փնտռեր»: Ասանկ թէ ասիկայ բռնելու ապահով կերպ մը ըլլայ. թող ամէն մարդ աս ճամբան բռնէ, ու ճշմարտութեան և գիտութեան յառաջադիմութիւնը յաւիտեան կանգ կ՚առնէ: Ասիկայ սիրտն ու միտքը կնքել գոցել է, ականջները ճշմարտութեան ձայնին դէմ գոցել է. ու Երիսականը իր սատութեանը մէջ մեռնելու է, կռապաշտը իր կռապաշտութեանը, անհաւատը իր ուրացութեանը ու հերետիկոսը իր կամաւոր մեղքին մէջը: Ինչու որ իրենց մոլորութիւնը բռնութիւնով իրենց ընդունիլ տրուած չէ, անոնք՝ վրան իշխանութիւն չունեցած պարագաներուն զոհը չեն. իրենց մոլորութիւնը իրենց ընտրութիւնն է: Ճշմարտութիւնը իրենց աչքերուն առջևը դրուեցաւ, ու իրենք չուզեցին անիկայ տեսնալ: Կամաւոր մոլորութեան սոսկալի հետևութիւնները յաւիտեան քաշելու են:

Ան մարդը՝ որուն ներսի դին ճշմարտութեան վրայ անձնանուէր սէր չըլնակիր, որ աւելի ուրիշ պատճառներու համար վարդապետութիւններ ու գաղափարներ կ՚ընդունի ու կը սիրէ, քան թէ անոնց ճշմարիտ ըլլալուն համար, անիկայ Ճշմարտութեան Հոգիին առաջնորդութիւնը մերժած է, ու սանկ ընելովը իր Աստուածային Տէրոջը ունենալու հպատակութեան պարտաւորութիւնը մէկ դի նետած է:

ԱՌԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Մարդիկ բնաւ այնչափ չեն մտենար Աստուծոյ, որչափ որ առանձին տեղը մէջ: Յակոբ Նահապետը միտքերնիդ բերէք:

Դուն պէտք է առանձին աղօթք ընես, ինչու որ մեղքը առանձին գործեցիր, ու մեռնիլդ ալ առանձին պիտի մեռնիս, դատաստանդ ալ առանձին պիտի ըլլայ: Առանձին պիտի կայնիս դատաստանին առջևը: Ինչո՞ւ համար առանձին չերթաս Ողորմութեան Աթոռին առջևը: Աստուծոյ ու քու մէջտեղդ ունեցած ան մեծ գործառնութեանդ մէջը մարդկային օգնական չես կրնար ունենալ: Դուն Աստուծոյ առջևը կրնաս բաց սրտով համարձակ ըլլալ. դուն չէ թէ գաղտնի բան մը պիտի պատմես անոր. դուն կրնաս ապահով ըլլալ թէ անիկայ քու իրեն վրայ ունեցած վստահութենէդ քեզ պիտի չմատնէ: Ի՞նչ պատճառներ որ կրնան ըլլալ ինչ և իցէ կերպ երկրպագութեան, ա՛լ աւելի ու զօրաւոր պատճառներ կան առանձին երկրպագութեան համար:

Առանձին աղօթքը չփոթող ու խռովեցունող ուրիշ այնչափ բան մը չկայ, որչափ որ ձախորդ պարագաները: Աս կէտին վրայ միշտ մեծ հոգ տանելու է. «Մտի՛ր քու ներքին սենեակդ», կ՚ըսէ Քրիստոս: Չըսեր ներքին սենեակ մը, կամ ներքին սենեակը, հապա «— ներքին սենեակդ»: Ասիկայ առանձին հաղորդակցութիւն ընելու սովորութիւնը կազմուած ըլլալը ենթադրել է: Իբրև թէ մարդը ներքին սենեակ մը ունի, տեղ մը՝ ուր որ սովորութիւն ունի աղօթք ընելու համար քաշուելու, տեղ մը՝ որն որ շատ մարդիկ իբրև հոն Աստուած գիմաւորելու համար նուիրած են, տեղ մը՝ որ շատ անգամ իրենն իբրև Բեթէլ եղած է: Փրկիչը աս բառը կը գործածէ ան տեղը նշանակելու համար, ուր որ առանց արգելքի մը՝ տեսնուելէն վախնալու կամ հպարտութեան, կրնանք մեր սիրտը համարձակ Աստուծոյ առջևը թափել: Հոգ չէ թէ տեղին տարածութիւնը որչափ է, կամ անոր գետինը կամ վրան ինչ է. Քրիստոսի ներքին սենեակը լեռ մըն էր. Իսահակինը դաշտ մը, Պետրոսինը տանիք մը:

Թէ որ ներքին սենեակդ եղած ատենդ զգացում մը չգար վրադ, այսպէս ըսէ. «Ո՜հ Աստուած՝ բան մը չեմ զգար, ո՛չ երախտագիտութիւն, ոչ մեղքի համար կոտրածութիւն»: Աստուած ճշմարտութիւն կը սիրէ: Ներքին սենեակին մէջն է ու չէ թէ բազմութեան մէջը որ մարդիկ Աստուծոյ հետ կը ծանօթանան: Ո՛հ, ներքին սենեակը ինտոր կը թեթևցընէ վիշտին կոխելը, մահուան խայթոցը կը վերցընէ, ու յաւիտենականութեան մտնալու սարսափը կը փարատէ:

Առանձին երկրպագութենէ թուլնալը՝ Աստուծմէ ձանձրանալ է:

Առանձնական աղօթք ընելու համար ինչ մէկ փաստ մը ունինք Քրիստոսի օրինակին մէջը, որ կ՚երևայ թէ Աստուծոյ հետ անձնական հաղորդութիւն ունենալու, և մասնաւորապէս աղօթքի համար պինտ առանձին տեղերը քաշուելու սովորութիւն ունէր: Այո՝ ան որ մեղք չէր գիտեր, որ թողութեան կարօտ չէր, որուն միտքը՝ մերինին պէս աղին անդին երթալ ու ցնդելու ենթակայ չէր, առանձնական աղօթք ընելու սովորութիւն ունէր: Թէպէտև իր հոգիին ունակութիւնը անդադար աղօթք ընել էր, ու ամէն մէկ շունչը ան բանին կը ծախէր, և ուր որ ըլլար Հօրը հետ կատարեալ ու անընդհատ հաղորդութիւն կը պահէր, բայց տակաւին աղօթք ընելու համար ինքզինքը առանձին մէկդի քաշելու սովորութիւն ունէր: Անիկայ թէպէտ մեզմէ այսքան զբաղմունքներ ունէր, բայց տակաւին անոր հարկաւորութիւնը ըզգաց, ու աշխարհին փրկութեան գործը կատարելու պարապմունքովն ալ տակաւին ժամանակ կը գտնար աղօթելու: Աս օրինակը հաւատացեալներու չափ խօսքեր կը խօսի մեզի: Աղօթքը Անոր հարկաւոր էր, ու քեզի պէս խեղճ, յանցաւոր, դատապարտութեան տակ ինկած մեղաւորին պէտքը չէ՞, որ Աստուած մը ունիս հետը հաշտուելու, հոգի մը ունիս փրկուելու, երկինք մը ստանալու: Ասիկայ Անոր համար կրնար գործադրելի ըլլալ, ու դուն կրնա՞ս, ու կը համարձակիս ըսելու թէ քեզի համար չկրնար ըլլալ: Դուն չե՞ս կրնար գտնալ ներքին սենեակ մը, ու առանձնութիւն մը ընել քեզի: Ու թէ որ ցորեկը ժամանակ չունիս, գիշե՞րն ալ չունիս: Փրկչին աղօթքի ժամանակը ասիկայ էր, ու լեռանը ցուրտ ծայրն էր իր աղօթատեղին: Սուրբ գիրքերը պայծառ կը սորվեցունեն թէ առանձնական աղօթքը չէ թէ միայն ամէն օր ըլլալու է «Մեր ամէն աւուր հացը՝ այսօր մեզի տո՛ւր», հապա շատ անգամ ալ բոլոր օրը: Դանիէլ ու Դաւիթ քիչէն քիչ իրեք անգամ աղօթք կ՚ընէին: «Յաճախ աղօթք ընելը ջերմեռանդութեամբ աղօթք ընել է», կ՚ըսէ հին առակ մը:

ՍԻՐՏԻՆ ՓՈՒՇԵՐԸ

Գէշ սովորութիւնները սիրտին փուշերն են, ու անոնց ամէն մէկին կատարուիլը սերմ մըն է՝ ուրկէց նոր հունձ մը պիտի բուսնի: Քանի մը տարի առաջ պզտիկ տղայ մը առաջին սուտ մը ըսաւ. ասիկայ առանձին պզտիկ փուշի սերմ մըն էր, ու աղուն անիկայ իր սիրտին պարարտ հողին մէջը տնկած ատենը՝ Աստուծոյ աչքէն ՚ի զատ մէկը չտեսաւ: Բայց ո՜հ՝ աս սերմը ի՜նչ շուտով բուսաւ ու քիչ ատենէն ուրիշ մը, ուրիշ մըն ալ ու մէկ ուրիշ սերմ մըն ալ ինկան ատկէց գետինը. ամէն մէկը իր կարգին աւելի փուշեր ու աւելի սերմեր բերելով: Ու հիմա իր սիրտը ալ ծածկուած է աս գէշ սովորութիւնովը, ա՛լ անիկայ հաստատուն սուտլուց մը եղած է. ու ա՛լ դժուար պիտի ըլլայ անոր սուտլուցութենէն բոլորովին դադրիլը, ճիշդ ինտոր որ դժուար պիտի ըլլայ պարտիզպանին՝ փշաակար փուշը անգամ մը իր գետինը բռնելէն ետքը ան հողը անկէց մաքրելը:

ՄԱՆՏՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՆ ՈՒ ԿՐԹԵԼԸ

"Տո՛ւր տուփէս քիչ մը ինծի", ըսաւ իր մօրը խոժոռադէմ տղայ մը եօթը ութը տարեկան, որ շոգենաւի մը վրան նստեր էր, ուր որ ես ալ մօտերս պատահեցայ: Մայրը կտոր մը ուտելու բան ունէր ձեռքը:

"Լեզուդ բռնէ, Պետրոս", ըսաւ մայրը, "պիտի չտամ":

"Կ'ուզեմ տուփէս", ըսաւ նորէն տղան, աւելի ուժով:

"Քեզի ըսի թէ պիտի չտամ", ըսաւ մայրը, անոր նայելով. "չհասկըցա՞ր, գնա ինքիրենդ խաղա՛, ու աղէկ տղայ մը եղիր":

"Բայց՝ կ'ուզեմ տուփէս", ըսաւ տղան նորէն, երեսը թթուեցընելու սկսելով:

"Ի՞նչ անառակ տղայ ես", պոռաց մայրը, "քեզի քանի անգամ չըսի՞ թէ չըլլար ըսած բանս մէյմ'ալ ուզելու չես":

"Կ'ուզեմ տուփէս", պոռաց տղան, առաջուց չլսուած ձայնով մը, ու լաց մը փրցուց:

"Ա՛ռ", ըսաւ մայրը, "առհա՛, ձայնդ կտրէ, կեանքիս մէջը ասանկ գէշ տղայ չտեսայ":

Ափսո՜ս, խեղճ տղայ, ինք աւելի պատճառ ունէր թէ որ գիտէր, իր մօրմէն գանգատելու:

Աս Պետրոս տղան կը մեծնայ ու հաւանականաբար անձնասէր ու անձնահաճ երիտասարդ մը կ'ըլլայ: Մայրը կը տեսնէ ան ատենը ու անոր նեղութիւնն ալ կը քաշէ, բայց կը զարմանայ թէ ասանկ բնաւորութիւն մը ինտոր երեւան կ'ելլայ իր Պետրոսին վրայ, ու ինքզինքը աս խորհուրդովը կը մխիթարէ թէ ասանկ անհասկանալի նախախնամութեան մը պատճառը ինչ որ ալ է, յանցանքը իրմէն չէ, ոչ ալ "[illegible]": Աս օրը շոգենաւին մէջը Պետրոս հաւանականաբար իմ լածէս աւելի շատ դասեր սորվեցաւ, ինչպէս՝ անձնասէր չըլլալ, կամ մօրը՝ անշուշտ չեմ տար ըսած բանը չուզել: Բայց ասանկ խել մը պարտաւորութիւններ [illegible] ատենը՝ ի՞նչ բանի [illegible] առաւ. ինչի՞՝ եթէ ոչ մօրը խօսքին հաւատարմութիւն չընելու, կամ անոր ուզածներուն կամ հրամաններուն հոգ չընելու, խոժոռ կամակորութիւնով մը բանի դէմ դնելու, աղէկ գիտնալով որ երկան դիմանալէն ետքը իր խօսքը պիտի քալեցընէ, ու երբոր ամէն ուրիշ կերպերը ճար չընեն՝ երեսը թթուեցընել ու լալու, որ ան ատենը մայրը անշուշտ իր բոլոր ուզածը պիտի տայ:

ՏՂԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ

ԽՕՍՔ ՄԸ ՊԶՏԻԿ ՏՂՈՑԸ

Ո՞վ է սիրելի: Ան պզտիկ տղան՝ որուն բերնէն անուշիկ բառեր, մարդասիրական խօսքեր կ'ելլան ու խնտում երեսով՝ իր անցած դարձած տեղը. որ իր հանդըպած ամէն մէկ նեղութեան մէջ եղող տղի կամ աղջկան՝ կարեկցութեամ, մարդասէր խօսք մը կ'ընէ, ու իր ընկերներուն դժուարութեան մէջէն ազատելու համար իր ձեռքը կ'երկընցունէ. որ բնաւ վէճ կամ կռիւ չըներ, իր մօրը սիրտը չհատցուներ, ոչ ալ մօրը երջանկութիւնը աւրելու ետեւէ կ'ըլլայ, այլ միշտ կը նայի որ աւելցունէ: Ճամբան գացած ատեններդ թէ որ կապոյտ մը մարգրիտ, ոսկեր հատեր, անդամանդ կամ պատուական քարեր գտնաք, չէ՞ք ուրախանար: Բայց ասոնք անանկ պատուական քարեր են, որ բնաւ չեն կորսուիր: Բարեկամ չունեցողին ձեռք երկնցուր. տրտում ու վշտացած եղողին զուարթ երեսով ձեռնտու եղիր: Նեղութեան մէջ եղողին կարեկից եղիր: Ջանք ըրէ որ ամէն տեղ չորս դին լոյս ու ուրախութիւն տարածես: Ասոնք որ ընես, աղէկ գիտցիր որ սիրելի կ'ըլլաս:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Դեկտեմբեր 2, 1857:

ՄԱՍԻՍՆ ՈՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԻՍԻՕՆԱՐՆԵՐԸ*

Աս նիւթին վրայ մեր անցեալ թերթին մէջ հրատարակուած յօդուածին յղելով մեր ընթերցողները, ստիպուած ենք նախ ըստ կարգին հարցընել թէ Հայոց Եկեղեցին ինչի՞ կը հաւատայ, և ի՞նչ կը սորվեցընէ: Եւ որպէս զի աս հարցումին ըստ օրինի պատասխան մը տրուի, Պ. Եդ. Տիւլորիէին փարիզ հրատարակուած գիրքին խորհուրդ չպիտի հարցընենք, որ Մասիսի Խմբագիրը մեզի կը ճանչցընէ գովութիւնով, ոչ ալ մասնաւոր անհատի մը գործին: Մեր ձեռքը ունինք Մաշտոց՝ Շարական՝ Ժամագիրք՝ Խորհրդատետրը և ուրիշ գիրքեր բուն իսկ Հայոց Եկեղեցւոյն. և անոնք պիտի ըլլան մեր առաջնորդները աս մասին: Տեղեկութիւն առնելու համար սկզբնական աղբիւրներուն պիտի դիմենք, անանկ որ ո՛չ Մասիսի Խմբագիրը, ոչ ալ ուրիշ որ և իցէ մէկ մը սխալ հանէ մեզ:

Ու նախ և առաջ աս դիտողութիւնը կ'ընենք որ Հայոց Եկեղեցին Աստուծոյ սուրբ Խօսքը ունի գրաբառ Հայերէն լեզուով, որ հրապարակաւ կը կարդացուի ամէն Եկեղեցիներու մէջ. թէպէտ դժբաղդաբար գրաբառ լեզուով ըլլալուն ժողովուրդին մէջէն բաղդատաբար քիչերը կը հասկընան:

Երկրորդ. Հայոց Եկեղեցին հին է, մինչև Գրիգոր Լուսաւորիչին ատենները հասնելով իր թուականը Դ-րդ դարուն սկիզբը:

Երրորդ. Հայոց Եկեղեցին ատեն ատեն շատ հալածանք քաշեց Աւետարանին համար, որուն համար միշտ կը պատուենք:

Չորրորդ. Հայոց Եկեղեցին կ'ընդունի վարդապետութիւնը Աստուծոյ Միութեան, Երրորդութեան, Յիսուս Քրիստոսի Մարդեղութեան, Անոր մահուանը Աշխարհի մեղքին համար, մարմնոյ յարութեանն ու գալու աշխարհին վարձուցն ու պատժոցը, ինտոր որ մեր Աւետարանական Եկեղեցիներն ալ կ'ընդունին:

Բայց աս ամենուն վրայ, Հայոց Եկեղեցին զանազան մասամբ զատուած է Աստուծոյ պարզ խօսքէն. և յատկապէս անոր վրայ աւելցընելով առանց Երկինքէն հեղինակութեան մը՝ որոնք հիմա պիտի ցուցընենք: Մասիսի Խմբագիրը ստիպեց մեզ աս նիւթին ձեռք զարնելու կրկին և կրկին ամբաստանելով Ամերիկացի Միսիոնարները աշխարհին առջև, իբրև անհարկաւոր ու անտեղի միջամտութիւն ընող մաքուր Քրիստոնեայ Եկեղեցիի մը հետ, Հայոց մէջ գալով:

Երբոր խորհրդածութիւն ընենք թէ Հայոց ազգը ինտո՛ր վիճակներու մէջ ձգուեցաւ խաւար դարերուն մէջ ու ցրուած, և իր տկարութեանը մէջ ո՛րչափ վտանգի մէջ ձգուեցաւ Հռոմի Եկեղեցիին մեղադրելի օրինակէն ու ազդեցութենէն, չպիտի զարմանանք անոր աւրուելուն: Թէ կարօտ է կատարելապէս վերանորոգութեան, կարծենք թէ պարզ կերպով պիտի երևայ մեր նիւթը չլմնցած առաջ:

Նախ Հայոց Եկեղեցին Սուրբ գիրքէն ըստ մասին բաժնուած է Եկեղեցիին մէջ պատկերք մտցընելու սովորութիւնովը, և իր ժողովուրդին սորվեցընելովը որ երկրպագութիւն ընեն անոնց առջին, ու թէ՝ կրօնական կերպով եղ քըսուելէն (օծուելէն) ետև Աստուածային զօրութիւն ունին անոնք: Հոս առած ենք Պատկեր օրհնելու կանոնը Մեծ Մաշտոցին* մէջէն ու նաև կը դնենք գրաբառին դիմացը աշխարհաբառը:

Օրհնեսցի՛ օծցի և սըրբեսցի Ճակատ պատկերիս՝ այս նշանաւ սուրբ խաչիս և սուրբ մեռոնաւս, և լինիցի արագահաս օգնական և փրկիչ 'ի Տէր ապաւինելոց. ճանապարհորդաց պահապան. ալէկոծելոց օգնական. հիւանդաց բժշկարան. մեղաւորաց քաւարան. և աներկիւղ պահեսցէ զայնոսիկ՝ որք 'ի տարակուսի կան. յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ և միշտ և յաւիտեանս:	Օրհնուի, օծուի ու սըրբուի պատկերիս ճակատը՝ սուրբ խաչիս նշանովը ու սուրբ մեռոնովս. և ըլլայ Տէրոջը ապաւինողներուն արագահաս օգնական ու փրկիչ. ճամբորդներու պահապան, ալէկոծութեան մէջ եղողներու օգնական, հիւանդներու բըժշկարան, մեղաւորներու քաւարան. և տարակուսանքի մէջ եղողները աներկիւղ պահէ. յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ հիմա ու միշտ և յաւիտեանս:
Օրհնեսցի՛ օծցի և սըրբեսցի (այս ինչն) պատկերիս՝ Աստուածային օրհնութեամբ, և տացի սմա զօրութիւն բժշկել զհիւանդս. հալածել զդեւս. բարեխօսել վասն մարդկան. շինութիւն գոլ տանց. և առողջութիւն շնորհել հոգւոց և մարմնոց. յանուն Հօր և Որդւոյ:	Օրհնուի, օծուի ու սըրբուի (այս ինչ [illegible]) պատկերիս՝ Աստուածային օրհնութեամբ. և անոր զօրութիւն տրուի հիւանդները բժշկելու, դեւերը հալածելու, մարդոց համար բարեխօս ըլլալու, տուներու շինութիւն ըլլալու, և հոգիներու ու մարմիններու առողջութիւն շնորհելու. յանուն Հօր և Որդւոյ:
Օրհնեսցի՛ օծցի և սըրբեսցի (այս ինչն) պատկերիս՝ զօրութեամբ Սուրբ Հոգւոյն, և սուրբ Աջ սորա զազգս մեր զօրացուսցէ. զգերեալս ազատեսցէ. զբանտարկեալս հանցէ. զանհաւատսն խորտակեսցէ, և պահպանեսցէ զհաւատացեալս ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ և միշտ և":	Օրհնուի, օծուի և սըրբուի (այս ինչ [illegible]) պատկերիս՝ Սուրբ Հոգիին զօրութիւնովը. և անոր սուրբ Աջը ազգերնիս զօրացընէ. գերեալները ազատէ. բանտարկուածները հանէ. անհաւատները խորտակէ, ու ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր, Որդւոյ և Սուրբ Հոգւոյն հաւատացողները պահպանէ. հիմա ու միշտ:
[illegible]	[illegible]

Առարկայի մը առջևը խունկ ծխել, շարական ըսել ու աղօթք ընելը Աստուածաշունչին մէջ գործածուած լեզուին նայելով ան առարկան պաշտել է:

Տասնաբանեայ Օրէնքին երկրորդ պատուէրը այսպէս կ'ըսէ. "Քու քեզի կուռք չշինես, ո՛չ ալ վերը երկինքին մէջ՝ կամ վարը երկրի վրայ՝ կամ երկրի տակի ջուրերուն մէջ եղած բաներուն մէկ նմանութիւնը. Անոնց երկրպագութիւն չընես, ու զանոնք չըպաշտես": (Ել. Ի. 4–5:) Հայոց Եկեղեցին ուղղակի աս պատուէրը կը կոտրէ կրօնական կերպով պաշտելու համար պատկեր շինել տալով: Աստուծոյ հրամանովը Մովսէս Պղնձէ օձ մը շինեց անապատին մէջ, չէ թէ պաշտելու համար, բայց կիզող օձերէն զարնուածները բժշկելու համար. բայց երբոր 600 տարիէն աւելի անցնելէն ետև աղաւաղեալ Իսրայէլացիները անիկայ պաշտել սկսեցին խունկ ծխելով անոր առջևը, բարեպաշտ Եզեկիա թագաւորը հրաման ըրաւ որ կտոր կտոր ընեն: (Դ Թագ. ԺԸ. 4:)

Պարապ տեղը փախուստի ճամբայ մը փնտռել է ըսելը թէ երկիրպագութիւնը պատկերին չմատուցուիր՝ բայց անոր ներկայացուցածին. ինչու որ աշխարհիս մէջի հին և նոր բոլոր կռապաշտ ազգերը նոյն բանը ըսին: Աստուած կ'արգիլէ մեզի բոլորովին պատկեր շինելը կրօնական գործածութեան համար:

Եւ ասկէ զատ, թէ որ պատկերը Սուրբ Կոյսինն է կամ ուրիշ որ և իցէ Սուրբի մը, անոնք ալ մեզի պէս արարած են. ու անոնց երկրպագութիւն ընելը՝ թէ պատկերի միջոցով, ինչպէս նաև ինչ և իցէ ուրիշ կերպով, բոլորովին սխալ է:

Թէ որ միւս կողմանէ, Աստուածային Անձի մը պատկերն է, բացարձակապէս արգիլուած է Աստուծոյ ինչ և իցէ նմանութիւնը շինել: (Կարդա՛. Բ Օր. Դ. 12, 15–18:)

Բայց վերոյիշեալ պատկեր օծելու արարողութեան ձևին մէջ, Հայոց Եկեղեցին կը սորվեցընէ իր զաւակացը, ընդունիլ ան պատկերները Աստուածային զօրութիւն ունեցող:

Հիւանդութիւնները բժշկել, ճանապարհորդները պահել ճամբու վըտանգներէ, նաւաբեկութենէ ազատել, դևերը հալածել, ընտանիքները հաստատել, առողջութիւն տալ մարմնի ու հոգիի, ազգերը ուժովցընել, պաշտպանել անոնք որ Երրորդութեան կը հաւատան, օգնել Տէրոջը յուսացողներուն և փրկել անոնք, տարակուսեալներուն միտքը հանդարտեցընել, ու մեղաւորներուն համար քաւութիւն մը ըլլալ՝ Աստուծոյ միայն կը վերաբերի. և ասանկ զօրութիւն մը կտոր մը մոմշորի ([illegible]) տալը՝ Ստեղծողին փառքը իրմէն առնել ու ստեղծուածի մը տալ է:

Մէկը թող աս առարկութիւնը չընէ ըսելով թէ Պղնձէ օձը ու Պօղոսին թաշկինակը զօրութիւն ունէր, (Գործ. ԺԹ. 12.) ու անոր համար աս օծուած պատկերներն ալ կրնան. աս երկուքին մէջ տեղի տարբերութիւնը պարզ է: Աստուած յարմար տեսաւ ուղղակի իր զօրութիւնը հաղորդել Պղնձէ Օձին ու Թաշկինակին: Աս զօրութիւնը որ և իցէ կարգադրեալ արարողութենէ մը անցնելով Քահանայի ձեռքով տրուած բան չէր, կամ թէ սուրբ եղ ըսուած օծումի մը զօրութիւնովը: Ասոնց վրայով բառ մըն ալ չկրնար գտնուիլ Աստուածաշունչին մէջ, ու տակաւին աս կերպով է որ Հայոց Եկեղեցւոյն սորվեցուցածին նայելով՝ պատկերները Աստուածային զօրութիւն ունենալու հասած են:

Ամէն մարդ գիտէ որ Աստուած իր զօրութիւնը իրեն ընտրած ինչ և իցէ միջոցով՝ ու երբոր ուզէ կրնայ երևան հանել, բայց ո՞վ տուաւ Քահանային իշխանութիւն որ Աստուածային զօրութիւն հաղորդէ կտոր մը լաթին՝ իր հաճութեանը ուզածին պէս: Բանն աս է որ բնաւ մէկ լուսաւորեալ Հայ մը չկայ հիմա՝ որ հաւատայ թէ եղ քսուած պատկեր մը անանկ զօրութիւն ունեցած ըլլայ որ Մաշտոցին մէջ տրուած է անոր: Մասիսին Խմբագիրը արդեօք կը հաւատա՞յ անոր:

(Պիտի շարունակուի:)

---

*Ծան. Պատեհութիւն կ'առնենք շնորհաւորել Մասիսի Խմբագիրը որ վերջապէս մարդ մը գտաւ ինքնակամ անձնատուր ըլլալու անանկ բանի մը՝ որուն ինքը մինչև հիմա յանձնառու չեղաւ փորձը ընելու, այսինքն՝ մեր հարցումին պատասխան տալ Ամերիկացի Միսիոնարներուն սորվեցուցածներուն նըկատմամբ. և որովհետև ասանկ մարդասիրապէս իրեն օգնելու եկող մարդը "Գիտնական Վարդապետ" մըն է, ակնկալութիւննիս ան է իրմէն որ շիտակ առաջարկուած խնդիրին գայ ու ինքզինքը ամփոփ սահմանի մէջ բռնէ, ու չէ թէ բոլոր արարչագործութեան մէջ աստանդական թափառի, ինտոր որ Մասիսի Խմբագիրը սովորած է ընել. ու մենք ալ շատ հաճութիւն պիտի ունենանք աս խնդիրը իրեն հետ փաստաբանելու, իր ամէն մասերովը, Սուրբ Գրոց հիմանը վրայ միայն.

Մասիսի 301 թիւին մէջ նամակ մը կայ Ճօրճ Բէրքինս ըսուած Անգղիացիէ մը ըլլալ նշանակուած և Ա. Համբարձում Ճիվիճեան անունով Հայ երիտասարդի մը ուղղուած որ Մասիսի Խմբագիրը կը պահանջէ ըլլալ "Երկրորդ անհերքելի ապացոյց մը մեր նախընթաց թիւերնուս մէջ ըսուածներուն ճըշմարտութեանը".

Մեզի կու գայ թէ աս մարդուն վկայութեան ուժը միայն Անգղիացի ըլլալէն է: Կը հաճի՞ Մասիսին Խմբագիրը տեղեկութիւն տալ իր ընթերցողներուն թէ աս Մստր Բէրքինսը ինչ տեսակ մարդ մըն է Պարոն Ա. Համբարձումը անտարակոյս աղէկ գիտէր անիկայ անցեալ պատերազմին միջոցին անոր հետ եղած ատենը. քանզի թէ որ տեղեկութիւններնիս շիտակ է, անոր հետ մէկ տուն կը բնակէր Իսկիւտար. Կ'ուզէ՞ Պ. Համբարձումը ըսել մեզի անկեղծաբար թէ ան մարդուն վարուցը վրայով ինքը ինչպէս կը խորհի. Աղէ՞կ մարդ մըն էր անիկայ թէ ոչ. Իր վարքը Քրիստոսի Աւետարանին վայելո՞ւչ էր, կամ թէ ամօթ ու նախատինք էր Քրիստոնէական անուանն ու դաւանութեանը: Ինքը աս մարդուն վրայ գիտցածները զուրցելէն ետև հասարակութիւնը կրնայ դատողութիւն ընել թէ ասանկ նիւթի մը վըրայով անոր վկայութիւնը ո՛րչափ արժէք կրնայ ունենալ.

Նոյն ատենը սա ալ կ'իմացընենք որ մեր աս նիւթին վրայով ըսելիքը ապագայ ատենի մը կը պահենք:

*Տես Եր. 215. Մեծ Մաշտոց տպեալ 'ի Կոստանդնուպօլիս 1807, 'ի Տպարանի Յօհաննէսեան Պօղոսի:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՂՂԻԱ. Մեր ընթերցողներէն ոմանց ծանօթ ըլլալու է որ անցեալ տարուան մէջ Ճիզվիթները յաջողեցան Հռոմէական ծխարանը փոխելով՝ Գաղղիականին տեղը դնել, որ ասիկայ կը գործածուէր առաջուց ու ժողովուրդին ալ շատ սիրելի էր: Աս փոփոխութիւնովը Գաղղիայի մէջ առաջին անգամ խօթուած նոր սուրբերէն մէկը Սուրբ Գուբերթինն է: Իւնիվէր լրագիրը որ Գաղղիայի մէջ Ճիզվիթներուն բերանն է, աս զարմանալի Սուրբին նկատմամբ այսպէս կ'ըսէ. "Անիկայ բժշկեց հիւանդներ, քննութիւն ըրաւ խղճմտանքներու, ու թէ որ անառակ մէկու մը պատահեցաւ, թշուառականէն աններելի զարշահոտութիւն մը դուրս արձակել տուաւ, որ ոչ լուացուիլը ու ոչ ալ մինչև անգամ ծխախոտի (Ռէ-Բէ-Ն) հոտը կրնար վանել: Բայց բոլոր ասոնք բան մը չեն Սուրբ Գուբերթինին սովորական ու հաճելի հրաշքներուն հետ բաղդատելով:

"Իր ոտքը", կ'ըսէ Իւնիվէր, "չէր կրնար գետնի վրայ կայնիլ առանց դըժուարութեան. ու երկինքին ամենաթեթև յիշատակութիւնը՝ ուր որ իր խորհուրդներն ու փափաքներն էին, բնական վիճակը իրեն համար կը դադրեցնէր, երկրէն բաժնելով իր արդէն հոգեղինացեալ մարմինը: Այսանկ ատեններ կը տեսնէին զինքը օդին մէջ բարձրացած, շատ անգամ բաւական բարձրութեամբ, խուռն բազմութեան մը առջև որ զարմանքներնուն անձայն կը նայէին: Տապանակը՝ (Պապականաց Եկեղեցիներուն խորանին վրայի պահարանը (Թօլում) ուր որ Աստուածացեալ նշխարը կը պահեն) կամ խաչը՝ կամ Սուրբ Կոյսին մէկ պատկերը տեսնելը, կամ Յիսուսի և կամ Սուրբ Մարիամին անունը արտասանելը իր ներկայութեանը, բաւական էր իրեն վրայ աս արտաքոյ կարգի նորանշան երևոյթը բերելու: Դժուար բան է որոշ ըսելը թէ երկրի վրա՞յ էր թէ անկէ չէր":

Աս մշտնջենաւոր համբարձումը Սուրբ Գուբէրթինին որ իրենց պատմութեանը նայելով դժուար ըրաւ իրեն իր ժողովուրդին կրօնական հրահանգութիւններուն հետևիլ և պատարագ ընելու շատ նեղութիւն կու տար, վըկաներ ունէր, Իւնիվէրէն խօսքին նայելով՝ իր ժամանակին ամենէն երևելի անձինքը: Զարմանք է որ աս կաղեղէն Սուրբը ասանկ օդապարիկի պէս վեր հանուած ատենը՝ հողին փակած եղբայրներէն ոմանք սա պարզ միջոցին դիմելով իրեն հանդերձին ծայրէն չբռնեցին վար քաշելու համար:

Ժուրնալ տը Տէպա անուն Գաղղիա տպուած լրագիրին մէջ խոհական անձ մը յօդուած մը գրելով աս ծաղրալի պատմութեանը վրայ այսպէս կ'ըսէ. "Թէ որ մեր թեմը նոր մտցուած Պաշտամունքի կարգերն ու արարողութիւնները դատելու ըլլանք աս օրինակէն, ճիշդ-յարմար կու գայ մեր ժողովուրդին մէջի կրօնական զգացումը պակսեցնելու: Դէշն ան է որ ժողովուրդը պիտի հակամիտութիւն ունենայ նոյնպէս կասկած ընելով՝ կրօնքին ամենէն վսեմ ու ողջամիտ ճշմարտութիւնները շփոթելու աս թանձր սնապաշտութիւններուն հետ":

— Գաղղիական Լրագիր մը, որ Օպսէրվաթէօր Գաթօլիք կ'ըսուի, Պէրլինէն գրուած նամակի մը վրայ մեկնաբանութիւն ընելով՝ Պապին հետ եղած վերջին Դաշնադրութենէն (Քօնքօրտա) ետև Աւստրիայի մէջ Բրօթէսթանդութեան դարձողներնը արագ արագ աւելցած ըլլալը յիշելով հետևեալ դիտողութիւնը կ'ընէ: "Զարմանք պիտի քաշէինք թէ որ ասանկ չըլլար: Բրօթէսթանդութեան յառաջդիմութիւնը հարկաւորապէս պատասխանէ պիտի սաստիկ Պապականութեան (Ուլթրամօնթան) հետ: Գաղղիայի մէջ ալ նոյնպէս է, ու Բրօթէսթանդները մեծ յառաջադիմութիւն ըրին մեր մէջը անցեալ քանի մը տարիներէն հետէ":

— Հետևեալ կտորն ալ, որ Գաղղիայէն է, պիտի հաստատէ Օպսէրվաթէօրին վերոգրեալ դիտողութիւնը: "Ապրիլի 11ին նոր և աղուոր Ժողովարան մը բացուելով նուիրուեցաւ Բրօթէսթանդ երկրպագութեան՝ Փարիզի Լուքսէմպուրկի Կայսերական Պալատին մօտը: Ժողովարանին մէջ վեց հարիւր ունկնդիրներէն աւելի կ'առնէ, և ասոր հետ կային նաև դպրոցի սենեակներ ու Պաշտօնեային բնակութիւնը: Ասիկայ շատ աշխատութեան և անձնուրացութեան արդիւնքն է: Ասիկայ շատ պարտական է Պ. Բօսսէօր որ Սէնթ Հիլէռին՝ Սօրպօնի Աստուածաբանին վարժապետին նախանձաւորութեանը՝ որ առաջուց Հռոմէական մըն էր: Ուրախ ենք գիտնալով որ Գաղղիայի Ակադեմիան աս ազնիւ անձին շնորհեց Մօրինի մըրցանակը իրեք հազար Ֆրանքի (15.000 ղուրուշի չափ) որ տարուէ տարի կ'որոշուի նոյն տարւոյն մէջ ելած ամենէն աղէկ պատմական գործի մը Գաղղիերէն Հեղինակին տրուելու: Աս գործը, որ սոյն Հեղինակը հիմա վարձատրութեան արժանացուցեր է, Սպանիայի պատմութիւն մըն է, ու աս գործը պատրաստելու համար քննութիւններու պարապած ատենն էր որ տաղանդաւոր Հեղինակը ճշմարտութեան գիտութեանը առաջնորդուեցաւ ու Բրօթէսթանդութիւնը ընդունեց: "Զիս փառաւորողները պիտի փառաւորեմ" կ'ըսէ Տէրը:

Լիոնի Աւետարանական Եկեղեցին որ խիստ գործունեայ քարոզչական ոգի ունեցող Քրիստոնեայ ժողով մըն է, հարիւրէն աւելի Հաղորդական ունի, որոնց մեծ մասը Պապականութենէ դարձած են, իրենց Ժողովատունը Յուլիսի 5ին Կիրակի օրը առաջին անգամ բացուելուն նաւակատիքը կատարեցին: Երկու տարի է որ կը շինուէր, և հազարէն աւելի ունկնդիրներու հազիւ տեղ ունի: Սուրբ և ուրախալից հանդէս մըն էր:

ՀՌՈՄ. Սարտենիայի Հռոմէական Քաթօլիկ լրագիր մը որ Լա Կաղէթ տէ Սաւօյ կ'ըսուի, գովելով Հռոմի մէջ երաց յառաջադիմութիւնը որ յայտնուած են Արհեստից Յոյցք մը հոն եղած ատենը, թէև տկար նմանութեամբ մը Անգլիա, Ամերիգա ու Գաղղիա եղածներուն, հետևեալ արտաքոյ կարգի դիտողութիւնները կ'ընէ: "Մենք մեզ շնորհաւորենք որ ալ ան ատենները չենք ապրիր երբ Սէքրամէնթըլ անմահ Գալիլէոսը մութ բանտի մը մէջ գոցեց, անոր համար որ համարձակեցաւ հաստատելու թէ Երկիրս արևին բոլորտիքը կը դառնայ: Հիմա մէկը չըսեր, Գրիգոր ԺԶ.ՐԴ Պապին ըսածին պէս թէ Շոգենաւերը սատանային գիւտն են: Կոմսուհի Ռուսպօլին ալ ջրային ցնցում մը չզգար կազով լուսաւորուած քաղաքի մը օդը շնչելէն: Ասանկ ատեն մը եղած է որ Հռոմէական Քահանաները ապացուցանել կը համարձակէին թէ [illegible] օր մը ժամը 6ին, ու [illegible] ժամը 9ին: Հիմա ամէն բան փոխուած է, կամ գոնէ փոխուելու սկսած է: Կարտինալ Անթոնելլին կը խօսի [illegible], [illegible], [illegible] վրայով: Ասիկայ աղէկ փոփոխութիւն մըն է: Հռոմ ինքզինքը դարձընել սկսած է առևտուրի, երկաթի ճամբաներու, յառաջադիմութեան. Հռոմ ան ատեն կրօնքի վրայ խորին ուշադրութիւն պիտի դարձընէ:

"Կը տեսնենք որ կրօնական կարգերէն ոմանց անդամները մեր ըսածներուն զարմանք կը ցուցընեն. և կը հարցընեն թէ Ո՞վ է կրօնաւորը, թէ որ Հռոմ չէ: Աղէկ, իմ բարեկամներս, թէ որ ճշմարիտ կրօնքը կը կայանայ ցնորած միտքով քանի մը մաղթանքներ կարդալով աշխարհիս մէջ գտնուած ամենաչքեղ տաճարին մէջ, ու փողոցներուն մէջ տրտում երեսով ծնկան վրայ գալ պճղնաւոր կամ վանականի հագուստ ունեցող մարդու մը մօտեցած ժամանակը, ան ատենը տարակոյս չըկայ որ Հռոմայեցի ժողովուրդքն են աշխարհիս մէջ գտնուած ամենէն կրօնասէր մարդիկը: Բայց թէ որ խելացի ու ազատ աշխատասէր կեանք մը անցընելու մէջ աւելի կայացած կ'ըլլայ, ամէն բաներուն Հեղինակին երախտագիտութեան և սիրոյ զգացումով մը, որ ինքզինքը ճշմարիտ աղօթքի ու մարդասիրական գործերու կը դարձընէ, ան ատենը Հռոմայեցի ժողովուրդին վրայով մի խօսիր: Նայէ աւելի Գաղղիայի, Անգլիայի ու Ամերիգայի, կամ մինչև անգամ մեր բոլորտիքը, Սավոյի, Բիէմոնթի ու Զուիցերիի մէջ: Պարտաւորած ենք խոստովանիլ թէ ամենէն աշխատասէր ու գործունեայ ժողովուրդները անոնք են, ուր որ նաև պիտի գտնենք կրօնական սկըզբունքը խորունկ արմատ ձգած:

"Զանազան աղանդներու բաժնուած ըլլալը չնայելով, որոնք շատ անգամ Աստուածաբանական թեթև խնդիրներով զատուած են, Ամերիգացւոցմէ աւելի կրօնասէր ժողովուրդ մը չկայ: Երկրագործը՝ Արհեստաւորն ու Առևտուր ընողը Ամերիգայի մէջ բնաւ [illegible] զինքը ան Գիրքէն որ ամենէն վեր է — Աստուածաշունչէն, որուն մէջ կը սորվի լաւագոյնը ընել: Ինչ որ կ'ըսենք Միացեալ Նահանգաց համար, կրնայ ըսուիլ Եւրոպայի բոլոր ան երկիրներուն ուր որ աշխատութիւնը պատիւ ունի: 'Աշխատութիւնը աղօթելու մէջ է', կ'ըսէ հին առած մը. մենք աս կ'աւելցընենք թէ չկայ ճշմարիտ աղօթք մը առանց գործելու. ծուլութիւնը բացարձակապէս անյարմար կու գայ կրօնքին հետ: Աւաղ վանականներու և մայրապետներու բոլոր դասին":

ՍԱՆՏՈՒԻՉ ԿՂԶԻՔ. Մեր ընթերցողներուն յայտնի է որ Քարոզչութեան Ընկերութիւն մը կայ Սանտուիչ կղզիներուն մէջ, որոնց գլխաւոր նպատակն է Աւետարանը ուրիշ կղզիները խրկել Հիւսիսային Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ, ուր որ Յիսուսի անունը դեռ գիտցուած չէ: Աս Ընկերութեան անցեալ Տարեկան Ժողովին ներկայացած տեղեկագիրին մէջ հետևեալ դիտողութիւնները եղած էր նկատմամբ զարմանալի փոփոխութեանը՝ որ բուն իսկ Սանտուիչ կղզիներուն մէջ տեղի ունեցաւ: "Ասանկ տեսարաններու վրայ կը նայինք որ հիմա մեր բոլորտիքը պատած են. ու երբոր դէմ դէմ կը դնենք ներկան շատ հեռու չեղած անցեալին հետ, զարմանքով ու շնորհակալութիւնով կը լեցուինք աս ժողովուրդին Աստուծոյ ըրած սքանչելիքներուն նայելով: Ամէն տեղ ու ամէն բանի մէջ յառաջադիմութեան նշաններ կը տեսնենք, որ մտացի ու անաչառ նկատողի մը սխալ չեն կրնար երևնալ: Փոխանակ ծոյլ՝ մերկ ու պոռացող կանչող վայրենիի խումբերու, որոնք ամէն կողմ մեր վրայ աչքերնին տնկած կը նայէին, հիմա մեր բոլորտիքը պատած են աղէկ հագուած, հանդարտ, ուշիմ ու խելքերնին գլուխնին ժողովուրդներ՝ որոնք մարդուն բարձր աստիճանը կ'զգան: Փոխանակ աղտեղի աղքատութեան, կը տեսնենք որ բաւական ունին պէտք եղածները, և առատութիւն ու երբեմն ալ անկէ աւելին: Փոխանակ գազանային ոռնալու ձայներու և խաւար սպանդարապետական պաշտամունքի, կը լսենք Սիօնի երգերն ու սուրբերուն աղօթքները: Ան պզտիկ աղտեղի շան խշտի պէս բնակարանը որ մուխով լեցուած էր, որմէն արևին լոյսը գրեթէ արտաքսուած էր, շատ տեղ կոկիկ՝ վայելուչ խրճիթներ, կամ փայտէ և կամ քարէ հանգիստ բնակարաններ բռնեցին անոնց տեղը՝ քաղաքակիրթ աշխարհին կահ կարասիքովը կազմուած:

Մեր նաւահանգիստները՝ որոնց ջուրերը կը խառնուէին անգամ մը միայն քանօթներուն (ծառէ փորուած նաւ) ջուրերուն ծփացընելով շարժող թիերովը՝ հիմա իրենց ծոցը կը կրեն հարիւրաւոր շքեղ նաւեր, որոնց կայմերուն ծայրերէն կը ծածանին ամենէն զօրաւոր ազգերուն դրօշակները: Մեր ծովեզրը՝ ուր որ անգամ մը մերկ բնիկը ինքզինքը երկնցընելով կը փռուէր կը պառկէր ծովի առիւծի ու ծովի փիղի պէս, հիմա անոնց տեղը բռնած են նաւամատոյցներ և ամբարտակներ նաւահանգիստի, և առևտրական աղմուկներովն ու դոչումներովը լեցած է: Մեր քաղաքները կը մեծնան ու ճամբաները յառաջ կ'երթան: Երկրագործութիւնն ու արհեստները ուշադրութիւնը արթնցուցած են ու կարևոր դիրք մը բռնելու ետևէ են հետզհետէ: Մեր կառավարութիւնը՝ իր օրէնսդրական, գործադիր ու դատաստանական ճիւղերուն մէջ, կանոնաւոր դիրքի մէջ մտաւ, ու համաձայնութիւնով ու ազդուութիւնով առաջ կը շարժի իր պէս պէս պաշտօնատարութեան գործողութիւններուն մէջ: Մեր դպրատուններուն ծախքերը կը տրուին: Մեր կղզիները զարդացեալ եկեղեցական շէնքերով ասդին անդին կը զարդարուին: Օրէնքը գերագոյն է. կարգաւորութիւնը կը տիրէ. մարդկային բոլոր իրաւանց պաշտպանութիւնը կատարուածի պէս է. երկրին մէջ նեղութիւնն ու գանգատները քիչ կը պատահին, սոսկալի եղեռնագործութիւնները հազուագիւտ են, ու կրնայ տարակոյս ըլլուիլ թէ արևգակը ասոնցմէ աւելի խաղաղ ու երջանիկ ժողովուրդի մը վրայ կը ծագէ: Բոլոր ասոնք ու ասոնցմէ աւելին կատարուեցաւ Աստուծոյ շնորհքին միջոցովը անցեալ երեսունուեօթը տարիներուն մէջ՝ մերկ ու գազանային վայրենութեան վիճակի մէջ եղող ժողովուրդի մը համար":

Ան կղզիներուն մէջի Եկեղեցիներուն հիմակուան հոգևոր վիճակին համար ալ հետևեալ վկայութիւնը տրուած է: "Բազմաթիւ անձինք յուսալի է թէ նորէն ծնան, ու քանի մը հարիւրաւորներ Եկեղեցիներուն աւելցան: Քարոզչութեան դաշտին քանի մը մասերուն մէջ Եկեղեցւոյ անդամներէն ոմանք՝ հոգևոր պաղութեան, աշխարհասիրութեան ու խաղաղութեան ճամբայէն դուրս ելլելու վիճակի մէջ գտնուեցան: Բայց առ հասարակ եկեղեցիները բարեկարգ ընթացք մը բռնեցին ու միաբանութեան հոգին խաղաղութեան կապովը պահեցին: Մեր աշխատութիւնները՝ քարոզելու մասին անդուլ էին, ու Աստուած մեզ չթողուց առանց իր հաճութեան նշանին: Հիմակուան ատենս սովորականէն աւելի արթնութիւն կայ Հօնօլուլուի թէ բնիկ ու թէ օտարական Եկեղեցիներուն մէջ: Կրօնական ժողովները յաճախ կ'ըլլան ու աղէկ ժողովուրդ կու գայ: Շատերը անսովոր կերպով անկեղծ ու դիւրամատչելի կը թուին հոգևոր նիւթերու վրայ. շատերը դիւրազգած և ընդունակ են, ու ոմանք ալ կը յուսան թէ մտերս նորէն ծնած են":

Աս կղզիներուն մէջի Եկեղեցիներուն անդամոց բոլոր թիւը հիմա 21.943 է, որոնցմէ 1.167 հոգին անցեալ տարուան մէջ եկեղեցւոյ անդամ ընդունուած են: Մկրտեալ տղոց թիւը 14.545 է:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Տաճկաստանի բոլոր կայսրութեան մէջ գտնուող մեր Բրօթէսթանդ եղբայրներուն միտքը կը ձգենք, որ Դեկտեմբերի վերջին Հինգշաբթին՝ որոշուած տարեկան Շնորհակալութեան Օրն է բոլոր Տաճկաստանի Բրօթէսթանդ Քրիստոնէից:

ՆՈՐ ԳԻՒՏ

ՏՕՔԹՕՐ ՍԵՐՈՎԲԷԵԱՆ

ՈՒ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳԱՅԻՄԷՆԵՐ

Օսմանեան Տէրութեան գայիմէներուն կամ թղթադրամներուն պատմութիւնը մեր ընթերցողներուն գիտնալու արժան բան մըն է. մանաւանդ հիմա՝ որ յիշեալ թղթադրամներուն հարկաւոր փոփոխութիւն մը ընելու խորհուրդ ըլլալուն համար, օգտակար կը սեպենք եղած փոփոխութիւնները պատմել:

Նախ պէտք է գիտնալ որ թղթադրամները ի սկզբան ձեռագիր էին և ասոնք մեծածախ թուղթեր էին: Ետքը պղնձի վրայ փորագրել ու ճերմակ թուղթի վրայ տպել սկսան:

Անկէ ետքը սկսան ձուլագրոշմ (ստերէօթիփ) ընել. և եղած քննութիւններէն կ'երեւայ թէ, աս թղթադրամներուն մէկ մասն ալ ելեկտրատիպ (էլէկտրօթիփ) են:

Հասարակ թղթադրամին վրայի գեղծագրութիւնները դիւրէ ու կայսերական Թուղրա նշանէն կը բաղկանար. ասով անոնց կեղծեալը (թագլիտ) շինելու երկու դժուարութիւն կար, այսինքն՝ միայն գիրն ու Թուղրան նմանցընելը: Կեղծեալ դրամ շինողները կ'երեւայ թէ առանց մեծ դժուարութեան կարող եղան երկուքին ալ նմանութիւնը այնպէս ճիշդ շինելու, որ հասարակութիւնը աղէկն ու սուտը իրարմէ չէր կրնար զանազանել:

Առջի բերանը թղթադրամները հասարակ թուղթի վրայ կը տպուէին. Ետքը նոյն հասարակ թուղթը լուծուած բորակի թթուի մէջ թաթխելով սկսան տպել. որն որ կեղծեալ թղթադրամ շինողներն ալ կը գործածէին իրենց ապօրինաւոր գործը յառաջ տանելու, որ աս տեսակին քիմիական ոճով [illegible] կ'ըսուի:

Ետքը թղթադրամներուն թուղթը սկսան գունաւորել, յուսալով թէ կեղծ թղթադրամ շինողները լուսագրութիւնով (ֆօթօկրաֆի) նմանութիւնը չէին կրնար առնել: Բայց երբոր տեսնուեցաւ թէ առանց գիրերը եղծանելու թուղթին գոյնը հանելով կրնան նմանութիւնը առնել, գունաւորելն ալ թողուցին: Աս օրուան օրս թղթադրամները իւղային գունով մը կը ներկեն, որպէս զի վիմագրութեան քարին վրայ փոխադրելը արգիլուի: Բայց և այնպէս լուսագրութեան միջոցով հիմա ալ ճիշդ նմանցունելու կարող կ'ըլլան: Ասոր կեղծեալ թղթադրամները երկու տեսակի կրնանք բաժնել. այսինքն՝

1. Գիրը փորագրութեամբ մետաղէ տախտակներու վրայ առնելով:

2. Քիմիայի միջոցով. որ կ'ըլլայ լուսագրութեամբ, անաստաթիքով, քիմագրութեամբ, լուսային-ելեկտրական տպագրութեամբ, ժիմագրութեամբ, և ուրիշ ասոնց նման կերպերով:

Առջի տեսակով, այսինքն փորագրութեամբ կեղծ թղթադրամ շինելը արգիլելու համար, հարկ է ջանալ որ գծագրութիւնը ամենաբարակ ու մաքուր ըլլայ, որ անվարժ ձեռք մը ճիշդ նմանը շինելու կարող չըլլայ: Ասկէ դժուար ընելու համար, պէտք է որ փորագրութիւնը քանի մը հոգի ընէ, որպէս զի քաջահմուտ կեղծեալ թըղթադրամ շինողը անոնց ամեն մէկուն նմանը կարող չըլլայ շինելու:

Երկրորդ տեսակին, (քիմիական միջոցով թղթադրամներուն նմանութիւնը առնելը արգիլելու համար,) հարկ է քիմիական միջոցով այնպէս ընել՝ որ մելանին ու թուղթին հասարակօրէն իրարու մէջ բնականապէս եղած զանազանութիւնը վերնայ, (որ իրարմէ բաժնելն ու երկուքին ալ զատ զատ նմանութիւնը շինելը անճարին ըլլայ):

Ասոնք որ ըլլան անգամ մը, այնուհետեւ վերը յիշուած երկու կերպովն ալ կեղծեալ թղթադրամ շինելը բոլորովին կ'արգիլուի. այսինքն՝ փորագրութեամբ գիրերը նմանցընելն ու քիմիական միջոցով նմանութիւնը առնելը:

Պէտք է նաև թուղթին ալ հոգ տանիլ, որ տեւական ըլլան վրան տպագրուելու գիրերը, ու զարդարանքները գեղեցիկ ու յստակ ու մաքուր ըլլան: Օսմանեան տէրութեան թղթադրամները մինչեւ հիմա աս յատկութիւնները չունեցան:

Մեր նախընթաց թիւերէն մէկուն մէջ պատմած էինք թէ Տօքթօր Սերովբէեանը Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ ըրած մէկ գիւտը Օսմանեան Տէրութեան առաջարկած է: Աս գիւտը կեղծեալ թղթադրամ շինելը բացարձակապէս անկարելի կ'ընէ, և ասոր ստուգութեանը համար Ամերիկայի ամենէն հռչակաւոր քիմիագէտներուն վկայութիւնները յառաջ բերած էինք: Յիշեալ Հայազգի Տօքթօր Սերովբէեանը Կոստանդնուպոլիս իր հայրենիքը եկաւ, որ՝ արդէն Անգղիա ու Գաղղիա ըրածին պէս, Օսմանեան կառավարութենէն ալ արտօնագիր (փաթէնթ) խնդրէ: Նշեմոյն Պաշտօնեան իրմէ պահանջեց որ մանրամասն տեղեկագիր մը շինէ ու Դուռը տայ, որն որ Արքունի դրամատան վերատեսուչ Պաշտօնեայէն ու գործակալներէն կազմուած յանձնարարական ժողովէ մը քննուեցաւ: Թուղթին որպիսութենէն և փորագրութեան նրբութենէն զատ, Տ. Սերովբէեանին գիւտին մէջ մելանին ու թուղթին բաղադրութիւնն ալ կայ, և թուղթը անանկ գոյներ առնելու ընդունակ է, որ նմանը շինելը անճարին է: Նաև աս ալ փորձուեցաւ Ամերիկայի թղթադրամներուն վրայ, որոնք յիշեալ անձը նոյն յանձնարարական ժողովին առջևը դրած էր: Ինքը վստահ է թէ քիմիական արհեստին բոլոր ճարքերը չեն կրնար իր բաղադրութիւնը եղծանել, ուր ինք կը խոստանայ Օսմանեան թղթադրամներուն գոյները ջնջելու, և անոնց անօգուտ ըլլալը կը ցուցընէ:

Մէկ խօսքով՝ աս մելանի և ուղղուած գոյնը առնելու յարմար թուղթի քիմիական բաղադրութիւնը վերը ըսուած յատկութիւններն ունի, այսինքն՝ թուղթին ու մելանին իրարու մէջ բնականապէս եղած զանազանութեան յատկութիւնը կը վերցընէ, որով թղթադրամներուն նմանութիւնն առնելը անճարին կ'ըլլայ: Կը յուսանք թէ Տօքթօր Սերովբէեանին աս առաջարկութիւնը յաջողութիւն պիտի գտնէ. մանաւանդ աս ժամանակիս մէջ ասանկ ճարք մը ամեն ատենէ աւելի հարկաւոր է:

(Ժուռնալ տը Գօնսթանթինօփլ:)

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Դեկտեմբեր 2, 1857:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂՂԻԱ. Ճէնէրալ Քաւէնեաքը մեռած է: Իր մահը յանկարծական եղաւ, որսի եղած ատենը, և մեծ զգացում պատճառեց բոլոր Գաղղիայի մէջ. քանզի ամենը կ'զգան թէ համեստ մարդ մը կորսնցուցին: Յուղարկաւորութեանը սգաւորներու մեծ բազմութիւն մը կար ամեն տարիքէ ու ամեն կողմնակցութեան մարդոցմէ: Զինուորական պատուով թաղուեցաւ:

ՊԵԼՃԻԱ. Աս պզտիկ թագաւորութիւնը մօտերս տեսարան մը եղաւ խել մը քաղաքական գրգռութիւններու, և խռովութիւնն ալ իշխանութեան համար ծագած ըլլալով եկեղեցական ու աշխարհական կառավարութիւններու մէջտեղը, որ բոլոր Հռոմէական Եւրոպայի վրայ յառաջ կ'երթայ: Ասոր պատճառը աղէկ հասկընալու համար յիշելու է որ քանի մը ամիս առաջ Պելճիայի ներկայ Պաշտօնեաները՝ որ բոլորովին Ուլթրամօնթան (սաստիկ Պապական) ազդեցութեան իշխանութեանը տակ են, օրէնք մը մտցընել ուզեցին Պելճիայի խորհրդարանները, որ թագաւորութեան բոլոր ողորմութիւնները Ճիզվիթներուն կարգադրութեանը տակը դնեն: Խորհրդարաններուն մէջ քիչ մը դժուարութիւններու պատահեցաւ աս ձեռք առնուած միջոցը, և շատ հաւանական էր որ մինչեւ հիմա օրէնք եղած պիտի ըլլար ասիկայ, թէ որ դուրսը գրգռութիւն ծագած չըլլար: Երևելի քաղաքներուն ժողովուրդները խումբ խումբ ժողվուեցան աս առաջարկութիւնը մերժելու, ու աս գրգռութեանը ամեն նշանները կը ցուցընէր որ բանը աւելի ծանր հետևանքներու պիտի հասնի. որ ատեն Վեհ. Լէոբոլտ թագաւորը իր սովորական խոհեմութիւնովը գործելով նիստերը երկարաձգելով դադրեցընել տուաւ, ու հետևապէս աս ձեռք առնուած միջոցը գետինը ինկաւ: Անկէ ՚ի վեր նոյնը քնացած էր, բայց ժողովուրդին բարկութիւնը չհանդարտեցաւ. քանզի քաղաքներուն պաշտօնատարներուն ընտրութիւններուն մէջ, որ ճիշդ աս օրերս տեղի ունեցաւ, եկեղեցականներուն կողմնակից հետամուտները ամեն տեղ յաղթուեցան, ու Ազատասէր հետամուտներ՝ կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել թէ Տէրութիւնը Եկեղեցիէն վար դրուելուն հակառակ եղողները ընդունուեցան: Ճշմարիտ է որ աս ընտրութիւնները միայն քաղաքներու վերաբերեալ են, և ոչ Բարլամէնթի, բայց սակայն Պաշտօնեաները որոշ արտայայտութիւն մը կը սեպեն հասարակութեան իրենց բռնած միջոցին դէմ ունեցած զգացումին, որ պաշտօննուն հրաժարեցան, թէև ըստոյգ չէ որ Թագաւորը պիտի ընդունի անոնց հրաժարականը: Աս յուզմունքը ուշադրութեան արժան բան մըն է չէ թէ միայն Պելճիայի նկատմամբ, բայց անոր համար որ աս թագաւորութեան մէջի ճիգը պզտիկ պատկեր մըն է, ինչ որ քիչ շատ ուժով յառաջ երթալու ետևէ է, ու տարբեր աստիճանի յաջողութեամբ, բոլոր Եւրոպական ցամաքին վրայ:

ՍՊԱՆԻԱ. Մատրիտի լրագիրները Հոկտեմբերի 30ին կը հաստատեն ան խօսքը թէ Մեքսիքօն ընդունեց Անգղիայի ու Գաղղիայի միջնորդութիւնը Սպանիայի հետ եղած վէճին նկատմամբ:

Գիտցուած է որ Սէնօր Մօնին Սուրբ Աթոռին հետ ըրած բանախօսութիւնները՝ Սպանիական կառավարութեան ուզածին պէս յաջողեցան, այսինքն՝ Պապին հաւանութիւնը եկեղեցական ստացուածոց ծախուելուն վրայով՝ որ եղած էր 1855 և 1856ին, ու դաշնագրութեան մը լմննալը անոնց ծախուելուն շարունակութեանը համար կղերին հատուցում մը ընելով. տարւոյն ընթացքին մէջ տասնուեօթը տօն օրերուն խափանումը, ու Եպիսկոպոսներուն իշխանութիւն ունենալը մինչեւ երրորդ աստիճանի (պորտ) ամուսնութեան մատակարարուելուն միաբանելու:

ԲՈՐԹՈՒԿԱԼ. Օրագրոյս մէջ յիշուած տարափոխիկ տենդը տակաւին իր կոտորածը կ'ընէ Լիզպոնի մէջ: Թագաւորը Լիզպոնի մէջ կը մնայ ու տակաւին աս ախտէն բռնուածներուն այցելութեան կ'երթայ հիւանդանոցները, ու ժողովուրդին բարելաւութեանը համար մեծ փափաք մը կը ցուցընէ: Ինքը 7,000 լիրա տուաւ աս հիւանդութենէն մեռնողներուն որբերուն ու որբևարիներուն համար՝ որոնք հիմա աշխարհիս վրայ ձգուած են առանց հոգատարութեան: Աս գործերը աղէկ վկայութիւն կ'ընեն երիտասարդ Թագաւորին սիրտին վրայով, ու մնայուն տեղ մը պիտի շահի ժողովրդոց սիրոյն մէջ: Աս ախտին սկսելէն ՚ի վեր Իր Վեհափառութիւնը քանի մը հեղ Թէատրոն գնաց: Առաջ թէ որ բնաւ չըսենք՝ հազիւ թէ եղած էր որ հոն երթայ. ու ասոր պատճառը յայտնապէս աս է որ վստահութիւն տայ ժողովուրդին՝ ցուցընելով որ ինքն ալ անոնց մէջն է ու վտանգին մասնակից:

Անտարակուսելի հեղինակութեան վրայ հաստատուածի պէս կը պատմուի որ քանի մը շաբաթ առաջ Լիզպոնի մէջ ազնուական անձ մը հաղորդակցութիւն ունեցաւ Անգղիայի կառավարութեանը 5,000 Բօրթուկէզ զօրք հանելու Հնդկաստանի ծառայութեան համար: Պատասխան մը ընդունուեցաւ Արտաքին գործոց Պաշտօնեայ Կոմս Քլարէնտընէն՝ քաղաքավարութիւնով առաջարկութենէն ետ քաշուելով, աս պատճառը ցոյց տալով որ ներկայ պարագաները հարկաւոր չեն ըներ օտար երկրէ ժողվուած զօրք գործածել:

ԲՐՈՒՍԻԱ. Վեհ. Թագաւորին առողջութիւնը և ուժը օրէ օր աւելնալու վրայ է շարունակ, ու թէ որ շուտ ալ չէ՝ գոնէ շատ հաստատուն կերպով է: Հոկտեմբերի 27ին Հինգշաբթի օրը, առաջին անգամ համարձակեցաւ բաց օդին ելլելու, և աս առիթով վայելեց աշնանային արեգակին ջերմացուցիչ ներգործութիւնը Սան Սուսի պալատին ճեմելեքին վրայ. Իր Վեհափառութիւնը քանի մը բոպէ վեր վար ոտքով ճեմեց աս տեղը Թագուհիին բազկաց վրայ կռթընելով: Հետեւեալ օրն ալ կրկին հոս ելաւ և առջի օրուընէն աւելի երկար ատեն հոն անցուց: Վեհ. Թագաւորը Նոյեմբերի 7էն ետեւ Շարլօթէնպուրկ պիտի փոխադրուէր, որ ատեն Բրուսիայի Իշխանը որ իրեն Տեղակալ դրած է, իր բընակութիւնը Պերլին պիտի հաստատէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ. Կ'ըսուի թէ վերջապէս Չինաց կառավարութիւնը պաշտօնական կերպով պատերազմի յայտարարութիւն ըրաւ Անգղիայի դէմ: Դժուար բան է երեւակայել թէ ինտոր պատերազմը յառաջ պիտի տանին, բայց միայն որչափ որ Անգղիական զօրքերը Չինաստան ելլելով ու բուն իրենց հողին վրայ յարձակելով:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. Գ. ՃԵՐՃԵԱՆԻ